

ДОСВІД США ЩОДО ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ВІЙСЬКОВИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОБ'ЄКТІВ

У статті викладено матеріал стосовно вивчення закордонної практики формування військових територіальних об'єктів. Аналізуються особливості планувальних рішень військових баз США. Наведено ієрархічну структуру військових об'єктів, що підтверджують взаємозв'язок між різними формами територіальної організації Збройних сил, зокрема військових містечок та військових баз, а також розглядаються можливості використання закордонного досвіду для осучаснення існуючих вітчизняних військових містечок.

Стан сучасних військових містечок України має високий рівень фізичного та морального зносу, про що свідчить погіршення якостей їх архітектурного середовища. Дослідження проблематики осучаснення архітектурно-планувальної структури військових містечок України набувають особливої актуальності, що підтверджується «Стратегією сталого розвитку України на 2020 рік». За програмою передбачаються розвиток військових містечок та формування на їх основі системи автономних військових баз [1]. При вивченні питання реконструкції та модернізації військових містечок України існує необхідність аналізу закордонного досвіду. Особливості планування та забудови військових баз США мають значення під час поглибленого аналізу військових форм територіальної організації.

Дослідження військових містечок України для їх подальшого розвитку регламентуються законодавчою базою, що представлена такими державними документами: Законами України «Про оборону України», «Про основи національної безпеки України», «Про державні цільові програми», «Про організацію оборонного планування», Постановою Верховної Ради України «Про стан та перспективи розвитку Воєнної організації та сектору безпеки України», наказом Міністерства оборони України «Про затвердження положення про організацію квартирно-експлуатаційного забезпечення Збройних Сил України» [2, 3].

Планування, забудову та реконструкцію військових містечок регламентують діючі відомчі будівельні норми «Планировка и застройка военных городков: Нормы проектирования. ВСН 34-89», які були розроблені за радянських часів у 1989 році і за 27 років жодного разу не були оновлені [3]. Як свідчить аналіз вищезазначених документів, їх зміст є ґрунтовним, однак потребує осучаснення. Зважаючи на сучасні перетворення в соціокультурному просторі та розвиток науково-технічного прогресу, виникає необхідність внесення змін та розробки концепцій, орієнтованих на покращення архітектурного середовища.

Мета статті – дослідити архітектурно-планувальну та функціональну структури військових баз США, визначити можливості впровадження закордонного досвіду для осучаснення вітчизняних військових територіальних об'єктів. Вивчення закордонного досвіду планування форм військової територіальної організації відбувалося недостатньою мірою, про що свідчить незначна кількість наукових робіт з цієї тематики, тому базується на дослідженні планувальних схем військових баз та порівнянні закордонних і вітчизняних форм територіальних організацій Збройних сил.

Дослідження проблеми осучаснення військових містечок охоплюють широке коло питань, пов'язаних зі систематизацією наукових знань щодо вивчення планування військових об'єктів. У вітчизняній практиці визначаються такі військові територіальні об'єкти різних рангів: військова частина, військове містечко, військовий гарнізон та військова база. Всі вони мають спільні риси планування та виконують споріднені функції. Військова частина – основна найпростіша одиниця постійної організації Збройних сил, що є спільною константою для всіх військових форм територіальної організації. В процесі дослідження було виявлено поступове нарощування додаткових функцій, де простежується розвиток військових територіальних об'єктів від найменших та найпростіших до найзначніших та більш складних. На підставі вищеперерахованих даних було сформовано ієрархічну структуру військових форм територіальної організації Збройних сил, що відображає своєрідний «еволюційний ланцюг» (рис. 1).

Кожен наступний військовий об'єкт, за ієрархічною структурою, включає в себе попередній, а також додаткові частини та функціональні зони. Розроблена ієрархічна структура військових територіальних об'єктів виявляє взаємозв'язки між військовими об'єктами різних рангів.

Системний підхід до вивчення питання розвитку військових містечок дозволяє проаналізувати та перенести певні принципи планування, функціонального зонування та територіальної організації об'єктів на

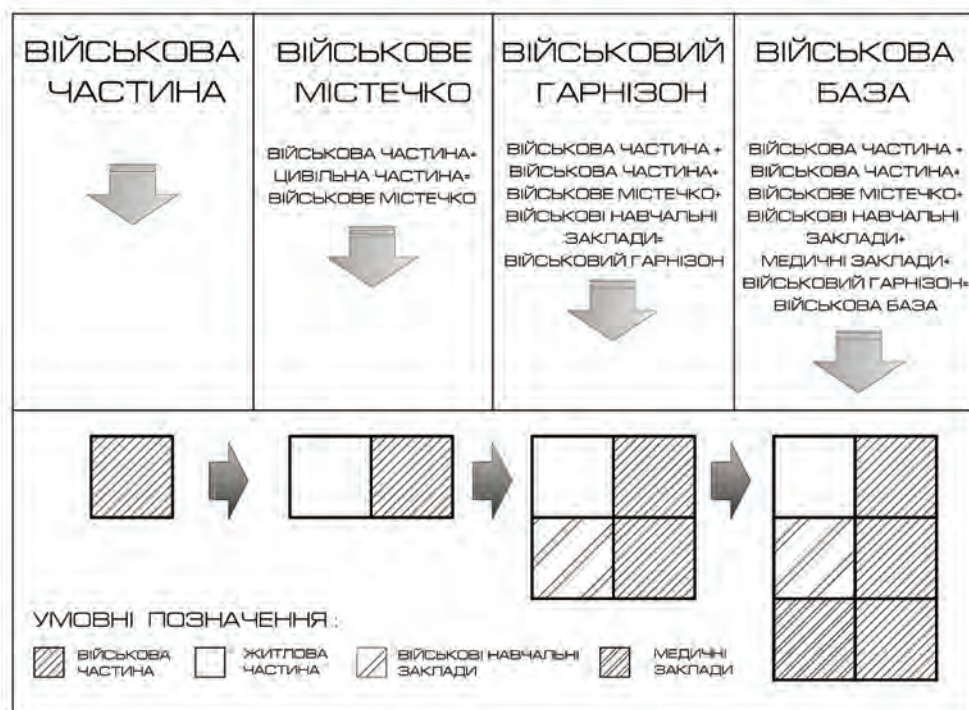

Рис. 1. Ієрархічна структура форм територіальної організації Збройних сил

різних рівнях ієрархічної структури. Сформована ієрархічна структура надає можливість розглядати особливості планування та функціонального зонування військових баз США для подальшого розроблення принципів осучаснення існуючих вітчизняних військових містечок.

Для американського досвіду найбільш розповсюджені військові об'єкти – це військові бази.

Вони представляють собою спеціально обладнані території, де розміщується комплекс будівель та споруд, що забезпечують функціонування Збройних сил, стратегічно важливі території для дислокації Збройних сил будь-якої країни. Військові бази використовують для розміщення військових частин, підрозділів та гарнізонів, що належать до різних родів військ [5]. Такі військові об'єкти представляють більш розвинену форму територіальної організації Збройних сил за кількісними та якісними показниками. Вони мають значну територію, де розміщуються військові та житлові осередки. Військові бази забезпечуються різними видами транспорту, засобами зв'язку, аеродромами. Характерними рисами військових об'єктів США є розвинена інфраструктура та система культурно-побутового обслуговування, наявність наукових та дослідних

центрів і високий рівень архітектурного середовища. Як і вітчизняні військові містечка, бази поділяються на типи залежно від задіяної техніки: сухопутні, морські, авіаційні та змішані. Вони мають власні особливості планування, функціонального зонування та розміщення в системі розселення, однак вищезазначені військові об'єкти мають і спільні риси територіальної організації [6]. Військові бази – поліфункціональна структура, у зонуванні чітко простежується розділення території на житлову та військову частини, що, у свою чергу, мають більш детальне функціональне зонування. США після Другої світової війни збудували велику кількість військових баз, близько 800, на територіях 140 країн [6].

Вивчення досвіду архітектурно-планувальної організації на прикладі 9 військових об'єктів США: авіабаза Девіс-Монтен (штат Аризона) «Davis-Monthan Air Force Base»; військова база Джексонвілл (штат Флорида) «Naval Air Station Jacksonville»; військова база Уайтмен (штат Міссурі) «Whiteman Air Force Base»; авіабаза Ленглі (штат Вірджинія) «Langley Air Force Base»; військова база Пенсакола (штат Флорида) «Naval Air Station Pensacola»; військова база Мейпорт (штат Флорида) «Naval Air Field Mayport»; база морської авіації Уайтінг-Філд (штат Флорида) «Naval Air Station Whiting Field»; військова база Уідбі-Айленд (штат Вашингтон) «Naval Air Station Whidbey Island»; військова база Льюїс-Маккорд (штат Вашингтон) «Joint Base Lewis-McChord» [7, 8, 10–14]. Вищеперераховані військові об'єкти мають особливі риси планування залежно від архітектурно-планувальної структури. Прикладами регулярного планування є військові бази Джексонвілл, Уайтінг-Філд та Уідбі-Айленд.

Військово-морська база Джексонвілл (штат Флорида) «Naval Air Station Jacksonville» розташована за 13 км від міста. 1940 року була офіційно введена в експлуатацію [11]. Вся архітектурно-планувальна структура – регулярна, запроектована, чітко орієнтована за сторонами світу. На півночі розташований військовий аеродром. На сході розміщена військова частина, західна частина поєднує житлову та громадську забудови.

База морської авіації Уайтінг-Філд (штат Флорида) «Naval Air Station Whiting Field» є однією з двох основних навчальних баз ВМФ, була введена в експлуатацію 1908 року [8]. Особлива відмінна риса цієї військової бази в тому, що поруч розташовані два аеродроми, на півночі та півдні. Приклад регулярного планування, основні осі запроектовані під кутом. Ортогональне планування створює чітку геометрію архітектурно-планувальної структури. Завдяки поворотам основних осей вій-

ської бази та аеродромів утворюється динамічна композиція містобудівного рішення (рис. 2).

Військова база Уїдбі-Айленд (штат Вашингтон) «Naval Air Station Whidbey Island» заснована 1942 року. Архітектурно-планувальна структура регулярна, територія військової бази визначена у формі правильного трикутника, за рахунок такої геометрії створена статична композиція. В східній частині розташований військовий аеродром, що визначає напрямок основних планувальних осей під кутом 45 градусів. У північній частині військової бази розташована військова частина, а в південній – житлова (рис. 3).

Комбінована архітектурно-планувальна структура є найбільш розповсюдженою та характерною для американського досвіду формування військових територіальних об'єктів. Військові бази Девіс-Монтен, Уайт-

Рис. 2. База морської авіації Уайтінг-Філд (штат Флорида) «Naval Air Station Whiting Field»

Рис. 3. Військова база Уїдбі-Айленд (штат Вашингтон) «Naval Air Station Whidbey Island»

мен, Ленглі, Пенсакола, Мейпорт, Льюїс-Маккорд є зразками поєднання регулярного та вільного планування.

Авіабаза Девіс-Монтен (штат Аризона) «Davis-Monthan Air Force Base» – діюча військово-повітряна база Повітряних сил США, розташована в межах міста. Цей військовий об'єкт вміщує найбільший парк авіатехніки в світі – більше 4400 одиниць. База заснована в 1925 році і названа на честь військових льотчиків Першої світової війни Семюеля Девісі та Оскарі Монтеня. Після війни база Девіс-Монтен була обрана для «кладовища літаків» у зв'язку з сухим кліматом і твердим ґрунтом, що дозволяло зберігати літаки [10]. Основний каркас містобудівних рішень виконаний за гіподамовою сіткою, де всередині ортогональних чарунок заплановані квартали різного функціонального призначення. Кwartали житлової забудови представлені садибною забудовою, що має вільне планування. Характерними рисами цієї авіабази є значні площі складських зон та територій, де зберігається військова техніка. Регуляр-

не планування військової частини та вільне – житлової є притаманними для змішаної архітектурно-планувальної структури.

Військова база Уайтмен (штат Міссурі) «Whiteman Air Force Base» заснована в 1942 році. Населення – 3814 осіб, загальна площа – 13,4 км² [12]. Архітектурно-планувальна структура – змішана, комбінована, що поєднує регулярне планування військової частини та вільне – цивільної (житлової). В плануванні чітко простежуються основні осі та загальний каркас дорожньо-вуличної мережі. У східній частині військової бази розташований аеродром, на заході від нього – військова частина зі складськими територіями. Квартали житлової садибної забудови запроєктовані в північно-західній та північно-східній частинах.

Авіабаза Ленглі (штат Вірджинія) «Langley Air Force Base» – чинна військово-повітряна база Повітряних сил США, розташована поблизу міст Гемптон та Ньюпорт-Ньюс. 2010 року авіабазу Ленглі об'єднали з Форт Юстіс та утворили об'єднану військову базу Ленглі-Юстіс. Вона заснована 1916 року, напередодні вступу США у Першу світову війну, й отримала свою назву на честь С.П. Ленглі, американського астронома та піонера авіації [8]. Архітектурно-планувальна структура – змішана (комбінована), є поєднанням регулярного та вільного планування. Основна характеристика містобудівного рішення цього військового об'єкта полягає в тому, що вся архітектурно-планувальна структура органічно вписана в рельєф місцевості (рис. 4).

Військова база Пенсакола (штат Флорида) «Naval Air Station Pensacola» є найвідомішою основною навчальною базою для військово-морського флоту, морської піхоти і берегової охорони. Будівництво військової бази розпочалося у квітні 1826 року [13]. Планувальна структура поєднує регулярне планування військової частини та вільне – житлової. Функціональне зонування – нечітке, на заході запроєктовані військовий аеродром, військові території та полігони, на сході – військова частина. В центральній частині військової бази розміщені житлова та рекреаційні зони. Забудова представлена садибними малоповерховими будинками.

Військова база Мейпорт (штат Флорида) «Naval Air Field Mayport» розташована на північному сході штату Флорида. База міститься в гирлі річки Сент-Джонс, за 7 миль на схід від Джексонвілл. Є прикладом комбінованої архітектурно-планувальної структури. Сучасна інфраструктура бази включає адміністративні та житлові будівлі на 2000 осіб, ремонтні та складські портові споруди. До складу також входять авіастанція з аеродромом 1-го класу, система полігонів, комплекси управління і зв'язку. В плануванні території чітко можна виділити такі функціональні зони:

Рис. 4. Авіабаза Ленглі (штат Вірджинія) «Langley Air Force Base»

західна – військовий аеродром, північно-східна – військова частина, південно-східна – житлова частина, південно-західна – військовий полігон (рис. 5).

Військова база Льюїс-Маккорд (штат Вашингтон) «Joint Base Lewis-McChord» – одна з найбільших військових баз армії США, розташована на відстані 14,6 км південно-західніше міста Такома, складається з декількох військових баз та військових комплексів. Загальна чисельність бази – 19 089 чоловік станом на 2008 рік. Заснована в 1917 році [8]. Основна характеристика містобудівного рішення цього військового об'єкта в тому, що території житлової садибної забудови розміщуються віддалено від військової частини. Архітектурно-планувальна структура – змішана (комбінована).

Дослідивши містобудівні рішення військових баз США, можна виділити два основних типи архітектурно-планувальних структур: I – регулярна та II – змішана (комбінована) (рис. 6). Перша архітектурно-пла-

Рис. 5. Військова база Мейпорт (штат Флорида) «Naval Air Field Mayport»

нувальна структура характерна тим, що житлова та військова частини мають планування за гіподамовою системою, саме такі рішення є притаманними у плануванні вітчизняних військових містечок. Друга архітектурно-планувальна структура поєднує регулярне планування військової частини та вільне – житлової, що дозволяє створити раціональне та водночас гармонійне середовище. Як свідчить аналіз, комбіноване планування набуло найбільшого розповсюдження на території США.

Житлова зона представлена будинками малої та середньої поверховості. Характерною ознакою забудови військових баз є використання щільного блокованого садибного будівництва з високим рівнем архітектурного середовища зі значним відсотком озеленення та розвиненим благоустроєм, що сприяє комфортному проживанню військовослужбовців та членів їх сімей. Така організація житлової забудови притаманна більшості військових баз США, характерними прикладами такого планування є військові бази: Уайтмен та Джексонвілл (рис. 7, 8) [7, 8]. Однією з характерних рис формування військових баз США є розвинена система культурно-побутового обслуговування різних рівнів, що включає заклади повсякденного та періодичного обслуговування. Така

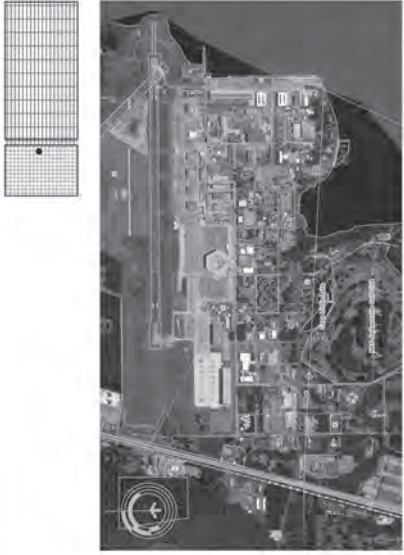
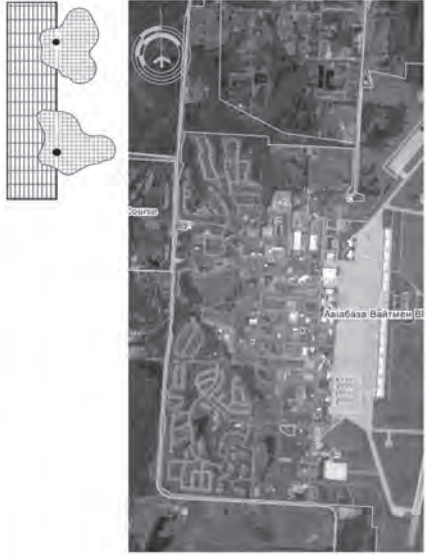
I	II
РЕГУЛЯРНА АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНА СТРУКТУРА	КОМБІНОВАНА АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНА СТРУКТУРА
	
Військова база Джексонвілл (штат Флорида) «Naval Air Station Jacksonville»	Військова база Уайтмен, місто Канзас-Сіті (штат Міссурі) «Whitemen Air Force Base»
ПЛАНУВАННЯ ЗА ГІПОДАМОВОЮ СІТКОЮ	ПОЄДНАННЯ РЕГУЛЯРНОГО ТА ВІЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ

Рис. 6. Види архітектурно-планувальних структур військових форм територіальної організації США

організація громадських центрів впроваджена у зв'язку з розміщенням військових баз в системі розселення.

Аналіз закордонного досвіду сприяє поглибленому вивченню військових територіальних об'єктів. Планування військових баз США є прикладом закордонних рішень територіальної організації Збройних сил. Сформована ієрархічна структура дозволила розкрити особливості військових територіальних об'єктів та систематизувати вже відому інформацію, що підтверджує можливість використання досвіду планування на різних рівнях ієрархічної структури. В процесі дослідження визначено основні характеристики планування, забудови та функціонального зонування військових баз США. Опрацьований матеріал може бути використаний для формування основних принципів осучаснення та модернізації вітчизняних військових територіальних об'єктів.

Рис. 7. Фрагмент житлової забудови військової бази Уайтмен, штат Міссурі

Рис. 8. Фрагмент житлової забудови військової бази Джексонвілл, штат Флорида

Список літератури

1. Закон України «Про державні цільові програми» // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 25.
2. Закон України «Про оборону України» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9.
3. *Планировка и застройка военных городков: Нормы проектирования.* ВСН 34-89. – М.: МО СССР, 1989. – 88 с.
4. *Планировка и застройка военных городков: Нормы проектирования.* ВСН 34-94. – М.: МО РФ, 1994. – 102 с.
5. *Українська радянська енциклопедія: у 12 т. / За ред. М. Бажана.* – 2-ге вид. – К.: Головна редакція УРЕ, 1974–1985.
6. *Рекомендації парламентських слухань «Про стан та перспективи розвитку Военної організації та сектору безпеки України» / Схвалені Постановою Верховної Ради України 5 липня 2012 року № 5086-VI.*
7. <http://www.navy.mil/>
8. <http://www.army-technology.com/features/feature-largest-military-bases-world-united-states/>
9. https://en.wikipedia.org/wiki/Naval_Air_Station_Pensacola
10. <http://www.military.com/base-guide/davis-monthan-air-force-base>
11. <http://www.military.com/base-guide/naval-air-station-jacksonville>
12. <http://www.military.com/base-guide/whiteman-air-force-base>
13. https://en.wikipedia.org/wiki/Langley_Field
14. https://en.wikipedia.org/wiki/Naval_Air_Station_Pensacola